

kn.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia : kn.nm@regeringskansliet.se

Remissvar - "Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning"

Dnr : KN2024/01642

1. Sammanfattning

Hela remissförslaget i föreliggande PM måste förkastas eftersom det inte på långa vägar motsvarar vad som utlovades i Tidö-avtalet. Där utlovades bl.a. att *"småskaliga aktörer inte får helt orimliga kostnader för nyprövning"* samt att *"intresset av elförsörjning väger mycket tungt"*. Den infekterade frågan om äldre tillståndets rättsliga status (urminnes hävd) nämns inte ens med ett ord.

Kort sagt, föreliggande PM innebär ingen som helst förbättring vad avser småskalig vattenkraft, i vissa fall innebär det en försämring. Det regelverk som gällt hittills för dessa kvarstår oförändrat och kommer att resultera i att ett mycket stort antal småskaliga vattenkraftverk kommer att försvinna.

Förslaget måste förkastas i sin helhet och helt omarbetas.

I det följande kommer ett antal aspekter utvecklas ytterligare.

2. Äldre rättigheter

Detta är en viktig sak, eftersom det innefattar ett mycket stort antal äldre mindre anläggningar, vilka tillkommit innan vattenlagens införande 1918 och drivits vidare med stöd av s.k. urminnes hävd. Att helt utelämna detta i nu liggande förslag är uppseendeväckande !

Myndigheterna har för dessa äldre rättigheter tolkat bestämmelserna som att tillståndet gällde för den ursprungliga verksamheten, t.ex. direkt driven mjölkvarn eller sågverk. Däremot har man påstått att tillståndet inte gäller för elproduktion, vilket är helt emot vad lagstiftaren ursprungligen avsåg när den befintliga lagstiftningen formulerades och antogs. Tanken var att omprövningsinstrumentet skall innefatta ALLA vattenkraftverk. Detta måste rättas till genom klart formulerade regler i lag och förordningar.

3. Elberedskap

Inte heller detta nämns med ett ord. Detta är under all kritik med tanke på hur vår omvärld sedan några år ser ut, med ett fullskaligt krig inom vårt närområde. I det sammanhanget är det självklart så att många mindre kraftverk har ett mycket större beredskapsvärde än ett stort. Konsekvenserna av om ett stort kraftverk skadas p.g.a. fientlig aktivitet är enorma, jämfört med om elproduktionen finns på ett antal olika ställen. För några år sedan var sannolikheten för ett sådant scenario låg. Idag är läget något helt annat.

I detta sammanhang är det av intresse att regeringens rådgivare i energifrågor, Maja Lundbäck, nyligen tillkännagav följande :

”Elproduktion är en utsatt infrastruktur avseende sabotage, underrättelse och i krig. Att göra anläggningar till militära mål i dagens läge är något alla behöver fundera över en och två gånger.”

Detta måste lagar och förordningar anpassas efter, vilket föreliggande PM inte ens nämner. I dagsläget måste det anses som ett pinsamt misstag.

4. ”Nationell tillgång till vattenkraftsel”

Detta synsätt är roten till alla problem som vattenkraften utsätts för. I och med detta behandlas små vattenkraftverk som oviktiga och därmed möjliga att riva ut. Detta rimmar illa med all lagstiftnings grundprincip, nämligen uttrycket ”*allas likhet inför lagen*”.

Detta har möjliggjorts genom den s.k. reglerbidragsrapporten (ER 2016:4), där landets alla vattenkraftverk har klassificerats efter deras storlek samt förmåga till frekvensreglering. Samtliga småskaliga vattenkraftverk (ca 1700 motsvarande 84% av alla vattenkraftverk) har där placerats i klass 3, vilket i praktiken innebär att de inte kan klassas som Kraftigt Modifierat Vatten (se vidare nedan). Myndigheternas åsikt är därmed att de kan rivas ut utan att det påverkar elproduktionen märkbart i ett *nationellt* perspektiv.

Riksdag och regering har vid upprepade tillfällen under de senaste fem åren påpekat för myndigheterna att vattendirektivets alla möjliga undantag, mindre stränga krav etc. skall utnyttjas ”fullt ut”. Trots detta så har det inte skett !

I detta sammanhang är det lämpligt att poängtera att till EU’s Vattendirektiv hör ett antal s.k. ”Guidance documents”. Avsikten med dessa är att förtydliga direktivets tillämpningar. I **Cis Guidance document nr 4** (den engelska utgåvan) anges på sidan 40 (pkt 6.4.5) följande :

- Beroende på ”socioekonomiska prioriteringar”, kan varje medlemsland välja att behandla effekter av åtgärder på någon av följande nivåer :
- Vattenförekomst
- Grupp av vattenförekomster
- Regionalt
- Nationellt

Vidare anger dokumentet att utgångspunkten vanligtvis är på den lokala nivån, dvs vattenförekomst.

Sverige har valt den värsta – dvs Nationella nivån: Detta har inneburit att vi hamnat där vi är idag, genom att myndigheterna hanterar den småskaliga vattenkraften som något sekunda som man helst ser försvinner !

Själva förfarande är dessutom ologiskt : man bedömer åtgärder/kostnader lokalt medan nyttorna med verksamheten bedöms ”*nationellt*”.

Genom att istället välja vattenförekomst som utgång förändras situationen radikalt och alla vattenkraftverk kommer att hanteras likformigt. Det är dessutom förenligt med vattendirektivets intentioner.

Vidare är detta ett klart bevis på att myndigheterna inte alls har utnyttjat alla de möjligheter som vattendirektivet ger att hålla kraven på en rimlig nivå. Trots upprepade uppmaningar från riksdag och regering att detta skall ske *"fullt ut"*.

5. "Väsentligt ändrad fysisk karaktär" = KMV

Enligt förslag i PM kvarstår problemet att man fortfarande anser att den nationella tillgången på vattenkraftsel är det väsentliga. Det utesluter fortsatt möjligheten för alla småskaliga vattenkraftverk att klassas som "Kraftigt Modifierat Vatten" (KMV). Detta synsätt är inte i linje med vad riksdag och regering bestämt.

Alla dammar måste anses uppfylla kraven på Väsentligt Ändrad Fysisk Karaktär. Det syns med blotta ögat att något är påverkat av mänsklig verksamhet. I och med det öppnas dörren för att kunna åsätta vattenförekomsten titeln "Kraftigt Modifierat Vatten" (KMV), samt även Mindre Stränga Krav (MSK).

Detta kräver att även ändring enligt avsnitt 4 ovan införs, så att effekter av åtgärder beaktas på vattenförekomstnivå. I och med detta förhindras att ett stort antal småskaliga vattenkraftverk rivs ut.

Numera framförs mycket om artificiell intelligens, AI. Därför provades följande fråga i ChatGPT : *"Kraftigt modifierat vatten och småskalig vattenkraft"*.

En del av svaret blev följande :

"Många vattenkraftanläggningar, även om de är små, kräver någon form av ingrepp i flodernas naturliga flöde, vilket gör att de kan klassificeras som kraftigt modifierade enligt WFD." (anm WFD = vattendirektivet)

Man kan fråga sig varför ovanstående svar erhålls, dvs att det är fullt möjligt att KMV-klassa även småskalig vattenkraft ? Förklaringen torde vara att ChatGPT utgått från den engelskspråkiga varianten av Cis Guidance document no 4 (se avsnitt 4 ovan), där inget nämns om olika klasser av vattenkraftverk eller att vissa storleksgrupper skulle vara undantagna från KMV-klassificering.

Trots att vissa kan ha invändningar mot att nyttja AI på ovanstående sätt, är det en antydning om att det som påpekas i avsnitt 4 ovan är relevant.

6. Politiska avvägningar som överlåtits till myndigheter

Vad som är a) *"väsentligt samhällsintresse"* och b) *"orimliga kostnader"* är i grunden politiska avväganden, vilka hittills har överlåtits till myndigheterna att definiera.

Detta måste politiken avgöra, samt i lag eller förordning definiera, så att myndigheterna blir tvingade att följa detta.

All elproduktion måste anses vara ett *"väsentligt samhällsintresse"*. Det måste innefatta lokal produktion och inte enbart som hittills på *"nationell nivå"*.

I det här sammanhanget kan nämnas att länsstyrelsen i Västra Götaland gör följande bedömning beträffande elproduktion från solpaneler :

En lantbrukare, som låter sätta upp solpaneler på sin fastighet för att därigenom stärka gårdens ekonomi, klassas som "*väsentligt samhällsintresse*".

Varför denna särbehandling av solkraft ?

På samma sätt är det med "*orimliga kostnader*". Här har myndigheterna anlagt synsättet att det är ointressant hur kostnaderna drabbar en enskild. Man ser det hela enbart ur samhällets behov.

För att väga nyttor mot kostnader så använder man sig bl.a. av s.k. betalningsviljestudier, vilka i korthet går ut på följande :

ett mindre antal hushåll tillfrågas om vad de anser sig villiga att betala för att en fisk skall kunna vandra förbi ett vandringshinder. Svaret extrapoleras därefter till att gälla samtliga hushåll i hela landet, vilket då ger en astronomiskt stor summa. Den summan ställs sedan i relation till åtgärds-kostnaderna vid det lokala vattenkraftverket.

Återigen : åtgärder/kostnader bedöms lokalt medan nyttorna med verksamheten bedöms för hela samhället ("*nationellt*").

Detta är inget annat än en lek med siffror – med enorma konsekvenser för det enskilda brukandet/ägandet !

Det enda rimliga är att såväl kostnader som nyttor betraktas för det enskilda kraftverket. Politiken måste ange vad som är att anse som "*orimliga kostnader*". Om detta inte sker innebär det att enskild egendom i princip får konfiskeras – med politikens tysta medgivande.

7. Natura 2000-bestämmelser

Natura 2000 bestämmelserna är nu utformade så att det räcker med att verksamheten "*riskerar*" att "*skada den livsmiljö...*" eller "*arter....utsätts för störning*" (PM s. 6, förslag 24 kap 10a §).

Detta är en förödande formulering, vars konsekvens blir att ingen verksamhet i anslutning till Natura 2000-områden kommer att kunna bedrivas i fortsättningen. Det finns ju alltid en "*risk*" att någon tjänsteman anser att området "*störs*" !

I detta sammanhang är det värt att poängtera att när Natura 2000-områdena en gång bildades, skrevs det in i bevarandeplanen att "*Verksamhet som startade före 2001 och som fortsätter utan ändring berörs inte av lagstiftningen.*"

Denna mening har i senare utgåvor av bevarandeplanerna tagits bort.

Hur är det ens möjligt att i en demokrati så drastiskt ändra brukanderätten till enskild egendom – utan att någon rättslig prövning ägt rum ?

8. Nollalternativet – inget görs

I föreliggande PM skrivs på sidan 45, avsnitt 14.9, följande :

*”Om inte ändringar genomförs återupptas omprövningarna på samma grunder som hittills.För enskilda och företag kan nollalternativet innebära **en risk för att de åläggs krav på miljöåtgärder som går längre än vad EU-rätten kräver.**”*

Detta är ett klart erkännande av att myndigheterna tidigare inte har följt vad riksdag och regering beställt, nämligen att INTE kräva mer än vad EU-rätten medger.

Således är detta ett klart bevis på att EU's vattendirektiv har överimplementerats.

Eftersom förslagen i Klimat- och näringsdepartementets PM inte innebär några förändringar/förbättringar vad avser småskalig vattenkraft, **blir resultatet att kraven utöver vad EU-rätten medger fortsätter !** Detta är inte vad riksdag och regering beställt och är oacceptabelt.

9. Äganderätten

Äganderätten är inskriven i vår grundlag. Denna rätt har nu kortslutits med hjälp av formuleringarna i grundlagens (SFS 1974:152) 2 kap 15§ tredje stycket, som säger :

” Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.”

Den lag som avses är i detta fall miljöbalken, som inte ger någon ersättningsrätt. Trots att staten en gång i tiden gett tillstånd för de flesta vattenkraftverk via härads- eller vattendomar.

Om samhällets/statens syn på vattenkraft nu har förändrats, så till den grad att verksamheten numera anses direkt samhällsfarlig och därmed skall förbjudas, ja då finns det juridiska instrument för att reglera detta : genom att staten utnyttjar expropriationslagen.

Detta har inte skett utan en unik lösning har utformats där ett privat aktiebolag (Vattenkraftens miljöfond) skall stå för de kostnader som åsamkas. Dock inte hela kostnaden utan bara 85%. Resterande belopp får ägaren stå för. Eftersom vi i de flesta fall talar om miljonbelopp för varje enskild omprövning, innebär även 15% en stor kostnad.

Detta är ur ett äganderättsperspektiv rättsvidrigt : ägare till vattenkraftverk fråntas brukanderätten av sin egendom - och skall tvingas betala för det. Staten försöker helt enkelt smita undan sitt ansvar för den uppkomna situationen !

Detta är i grunden inget annat än en smygsocialisering under förevändning att rädda den biologiska mångfalden.

Äganderätten är en av grundpelarna i all borgerlig politik. Att på detta sätt runda grundlagens andemening beträffande enskild äganderätt är uppseendeväckande, speciellt med beaktande av att vi idag har en borgerlig regering. Detta måste åtgärdas.

10. Förslag på förändringar

För att få ett fungerande regelverk krävs följande ändringar i lagstiftning och förordningar :

- a) "*nationell tillgång på vattenkraftsel*" måste upphöra som utgångspunkt för bedömning av vattenkraftverk. Alla kraftverk skall behandlas lika oavsett storlek.
- b) Frågan om äldre kraftverks/kvarnars rättigheter (urminnes hävd anläggningar) måste i lag regleras så att särskiljandet mellan dämningen och verksamheten upphör.
- c) Alla vattenkraftverk som uppfyller kraven för "*Väsentligt Ändrad Fysisk Karaktär*" skall även anses uppfylla kraven för "*Kraftigt Modifierade Vatten*" (KMV).
- d) Beredskapsfrågan måste vägas in vid normsättningen, vilket inte sker idag och heller inte föreslås i PM'et
- e) All elproduktion i vattenkraftverk skall definieras som "*väsentligt samhällsintresse*"
- f) Kränkning av äganderätten på det sätt som sker nu måste upphöra. Staten har ändrat spelreglerna och måste därför också stå för de ekonomiska konsekvenserna
- g) Generellt gäller att den politiska styrningen av vattenförvaltningen måste markant öka, annars kommer detta administrativa haveri att fortsätta

Om ovanstående inte beaktas, kommer en utrivningsvåg av dammar och småskaliga vattenkraftverk att ske över hela landet. Konsekvenserna av detta har inte beaktats i nu föreliggande förslag/PM.

Gunnar Olofsson

adress : Reaskäl Mellomgård
512 92 Svenljunga
telefon : 070 / 54 54 804
mail : olofsson.reaskal@telia.com